

ПРОСПЕР МЕРИМЕ АРСЕН ГИЙО

Превод от френски: Надежда Станева, 1979

chitanka.info

Σέ Παρις καί Φοῖβος Ἀπόλλων Ἐσθλόν ἐοντ'
όλέσωσι ἐνί εκαιῇσι πύλῃσιν^[1]

Омир — „Илиада“,
XXII, 360

I

Последната служба свърши и клисарят на Сен-Рош тръгна да затваря пустите параклиси. Тъкмо се готвеше да дръпне решетката на едно от тези аристократични светилища, в които срещу заплащане някои набожни жени откупват правото да се молят отделно от останалите вярващи, когато забеляза, че една жена още не си е отишла; свела глава върху облегалката на молитвения стол, тя изглеждаше потънала в съзерцание.

„Това е госпожа дьо Пиен“ — рече си човекът и се спря на входа на параклиса.

Госпожа дьо Пиен беше известна тук. На времето за една млада, красива и богата светска дама, която подава просфора, дарява покривки за олтара и прави големи подаяния чрез изповедника си, представляваше заслуга да е набожна, щом мъжът ѝ не е правителствен чиновник, нито пък самата тя е от свитата на съпругата на престолонаследника и ходи на черква не за изгода, а за спасение на душата си. Такава беше и госпожа дьо Пиен.

На клисаря много му се искаше да отиде да обядва, защото хората като него обядват в един часа, но не посмя да смути благочестивия унес на личност, толкова уважавана в енорията Сен-Рош. И се отдалечи, като шумно шляпаше с подпетените си обувки по плочите; надяваше се, че след като обиколи черквата, ще заvari параклиса празен.

Беше вече отминал олтара, когато в черквата влезе млада жена и тръгна бавно по един от страничните кораби, като с любопитство се оглеждаше. Резбите, сцените на кръстния път, съдовете със светена вода, всичко и изглеждаше толкова странно, колкото на вас, госпожо, биха се сторили странни михрабът^[2] или надписите в каирска джамия. Жената беше на около двадесет и пет години, но човек трябваше много внимателно да се вгледа в нея, за да не е я сметне за по-възрастна. Макар и много блестящи, черните ѝ очи бяха хлътнали и посинени. Матовобялото ѝ лице, безцветните ѝ устни издаваха някакво

страдание; и все пак нещо дръзко и весело в погледа контрастираше с болезнения ѝ вид. В облеклото ѝ можеше да се забележи странна смесица от небрежност и стремеж към елегантност. Розовата ѝ шапчица, украсена с изкуствени цветя, повече би подходдала към вечерна домашна роба. Дълъг шал от кашмир — набитото око на светска жена веднага би отгатнало, че е купен на вехто — прикриваше поизносена рокля от басма по един франк метърът. И само мъж би могъл да хареса краката ѝ, обути в груби чорапи и платнени обувки, които, изглежда, дълго бяха понасяли обидите на калдъръма. Нали си спомняте, госпожо, тогава асфалтът още не беше изобретен.

Жената, чието обществено положение навярно сте отгатнали, се приближи до параклиса, където госпожа дьо Пиен още се бавеше, известно време я погледа тревожно и ѝ заговори веднага щом тя стана и се приготви да излезе.

— Бихте ли могли да ме осведомите, госпожо — тихо я запита тя с плаха усмивка, — бихте ли могли да ме осведомите към кого да се обърна, за да ми направят свещ?

Думите прозвучаха толкова странно за ушите на госпожа дьо Пиен, че отначало тя не ги разбра. Помоли да ѝ се повтори въпросът.

— Да, много бих искала да запаля една свещ на свети Рош, само че не зная на кого да дам парите.

Госпожа дьо Пиен беше набожна, но просветена жена и не беше запозната с подобни народни суеверия. Все пак тя ги уважаваше, защото във всяка вяра, колкото и да е груба, има нещо трогателно. Убедена, че става дума за обет или нещо подобно, и твърде добродушна, за да извади от дрехите на младата жена с розова шапка заключенията, до които вие навярно не сте се побояли да стигнете, тя ѝ посочи клисаря, който тъкмо се приближаваше. Непознатата ѝ поблагодари и изтича към човека, който, изглежда, от половин дума разбра какво иска. Докато прибираще молитвеника и оправяше воала си, госпожа дьо Пиен видя как жената със свещта извади малка кесия от джоба си, избра сред дребните пари единствената петфранкова монета, подаде я на клисаря и тихо му занарежда поръки, които той изслуша усмихнато.

Двете излязоха едновременно от черквата; но жената със свещта крачеше много бързо и госпожа дьо Пиен скоро я загуби от очи, макар да вървеше в същата посока. На ъгъла на улицата, където живееше,

отново я срещна. Под лекия кашмирен шал непознатата се мъчеше да скрие двукилограмов хляб, купен от съседно дюкянче. Като видя госпожа дьо Пиен, тя наведе глава, неволно се усмихна и ускори крачките си. Усмивката ѝ казваше: „Нали виждате? Аз съм бедна. Смейте ми се. Много добре знам, че не е редно жена да купува хляб с розова шапчица и кашмирен шал.“ Тази смесица от неуместен свян, примирение и веселост не убягна от погледа на госпожа дьо Пиен. Тя не без печал помисли за вероятното положение на момичето и си каза: „Къде може моята вяра да се сравнява с нейната! Тя даде едно екю, но за нея то представлява по-голяма жертва, отколкото милостинята, която аз раздавам на бедните, без да си налагам никакво лишение.“

После си припомни колко по-драги богу са били двата обола^[3] на вдовицата от всички щедри подаяния на богатите. „Недостатъчно върша добро — помисли си тя. — Не правя толкова, колкото бих могла.“ И докато си отправяше наум такива упреци, каквито далеч не заслужаваше, стигна до дома си. Свещта, двукилограмовият хляб и особено даряването на единствената петфранкова монета запечатаха в съзнанието на госпожа дьо Пиен лицето на младата жена, която тя счете като пример за благочестие.

Доста често я срещаше на улицата край черквата, но никога на служба. Винаги когато минаваше пред госпожа дьо Пиен, непознатата навеждаше глава и леко се усмихваше. Тази толкова смирена усмивка се харесваше на госпожа дьо Пиен. Искаше ѝ се да намери случай да помогне на бедното момиче, което отначало ѝ вдъхваше любопитство, а сега — съжаление; защото забеляза, че розовата шапчица потъмня, а кашмиреният шал изчезна. Вероятно се бе върнал у вехтошарката. Ясно беше, че свети Рош не бе възнаградил стократно направеното му дарение.

Един ден госпожа дьо Пиен видя, че в Сен-Рош внасят ковчег, зад който вървеше доста зле облечен човек без траурна лента на шапката. Трябва да беше вратар. Тя не бе срещала младата жена със свещта повече от месец и през ума ѝ мина, че може би присъствува на нейното погребение. Това беше напълно вероятно, защото последния път, когато госпожа дьо Пиен я бе видяла, тя беше много бледа и слаба. Запита клисаря и той отиде да поговори с човека, който следваше ковчега. Човекът отговори, че е вратар на една къща на улица Луи льо Гран; една от наемателките, някоя си госпожа Гийо, била умряла и

понеже нямала нито приятели, нито роднини, освен една дъщеря, той, вратарят, само от милосърдие дошъл на погребението на жената, която не му била никаква. Госпожа дьо Пиен заключи, че нейната непозната е умряла в нищета и е оставила безпомощно момиченце, и реши да изпрати един свещеник, който обикновено ѝ помагаше, когато раздаваше милостиня, да се осведоми.

Два дена по-късно, когато госпожа дьо Пиен излизаше от къщи, една каруца препречи пътя на колата и за няколко мига. Тя погледна разсеяно през стъклото на вратичката и зърна, застанала до един крайпътен камък, младата жена, която смяташе за мъртва. Веднага я позна, макар да беше още по-бледа и по-слаба, в траур, но облечена бедно, без ръкавици и без шапка. Изразът ѝ беше странен, нямаше я привичната усмивка, лицето бе сгърчено от мъка, големите черни очи блуждаеха. Тя погледна към госпожа дьо Пиен, но не я позна, нищо не виждаше. В цялото ѝ държане се четеше не скръб, а някаква яростна решителност. Каруцата се отстрани и колата на госпожа дьо Пиен потегли в тръс; но образът на момичето и отчаяният израз на лицето му още няколко часа преследваха госпожа дьо Пиен.

Когато се върна, на улицата видя насъбрана тълпа. Всички вратарки бяха застанали пред портите и разказваха на съседките нещо, което жените слушаха с голямо любопитство. Хората се блъскаха особено пред една къща, която беше близо до дома на госпожа дьо Пиен. Всички погледи бяха отправени към един отворен прозорец на третия етаж и във всяка групичка някоя и друга вдигната ръка сочеше към него, за да привлече вниманието на зрителите; после ръцете изведнъж се спускаха към земята и всички очи проследяваха тяхното движение. Случило се бе някакво необикновено събитие.

Като прекоси антрето, госпожа дьо Пиен намери прислужниците си объркани, всеки бързаше да я посрещне, за да може пръв да ѝ съобщи голямата вест случилото се в квартала. Но преди тя да успее да ги разпита, горничната ѝ се провикна:

— Ах, госпожо!... Да знаете, госпожо!...

Необикновено пъргаво отвори вратата и стигна заедно с господарката си до светая светих, искам да кажа до гардеробната, където останалите прислужници нямаха достъп.

— Ах, госпожо! — рече госпожица Жозефин, докато сваляше шала на госпожа дьо Пиен. — Просто кръвта ми се смрази! През

живота си не съм виждала такова ужасно нещо, макар че пристигнах само миг по-късно... И въпреки това...

— Но какво се е случило? Разкажете по-бързо, госпожице!

— Как какво, госпожо! Ами че три къщи по-долу от нашата едно нещастно бедно момиче се хвърли през прозореца преди три минути; ако госпожата се бе върнала миг по-рано, щеше да чуе как пада.

— О, господи! Убила ли се е нещастницата?

— Страшно беше, госпожо. Батист, който е ходил на война, каза, че никога не е виждал такова нещо. От третия етаж, госпожо!

— На място ли е умряла?

— Ах, госпожо, още мърдаше; даже говореше. „Искам да ме довършат!“, викаше. Ама кокалите ѝ бяха на пихтия. Госпожата може да си представи колко силен е бил ударът.

— Но тази нещастница... притекоха ли ѝ се на помощ?... Пратиха ли да повикат лекар, свещеник?

— То за свещеник... Госпожата знае по-добре от мене... Ама аз да бях свещеник... Толкова загубена нещастница, че да се самоубие!... Пък и не ще да е била порядъчна. То се вижда. В операта била, както разправяха... Такива госпожици лошо свършват... Стъпила на прозореца, вързала си полите с розова панделка и... хоп!

— Та това е нещастното момиче в траур! — извика госпожа дьо Пиен, като говореше на себе си.

— Да, госпожо, майка ѝ умряла преди три-четири дена. Сигурно главата ѝ се е помътила... Пък може и любовникът ѝ да я е зарязал... И срокът за наема е дошъл... Никакви пари, а такива не знаят да работят... Замаяни глави! Пък пакост бързо се върши...

Госпожица Жозефин още известно време продължи да нарежда, без госпожа дьо Пиен да ѝ отвърне. Тя беше тъжна, изглежда, мислеше за историята, която бе чула. Изведнъж запита госпожица Жозефин:

— Научихте ли дали нещастното момиче има необходимото при нейното състояние?... Бельо... дюшек? Веднага трябва да узнаем.

— Ако госпожата желае, аз ще отида от името на госпожата — извика прислужницата, очарована, че ще види отблизо жена, направила опит за самоубийство. После поразмисли и добави: — Само че не знам дали ще имам сили да гледам такова нещо, жена, паднала от третия етаж!... Като пускаха кръв на Батист, мене ми стана лошо. Не можах да издържа.

— Добре, изпратете Батист — извика госпожа дьо Пиен, — само по-скоро да ми съобщи как е горкото момиче.

За щастие още докато даваше тези нареждания, пристигна лекарят й, доктор К... Той редовно идваше на вечеря у тях всеки вторник, когато италианците имаха представление.

— Докторе, вървете бързо — извика тя, без да му даде време да остави бастуна си и да си свали палтото — на две крачки оттука. Батист ще ви заведе. Едно нещастно момиче се е хвърлило от прозореца и няма кой да му помогне.

— От прозореца ли? — каза докторът. — Ако е било високо, вероятно нищо не ще мога да сторя.

Искаше му се да вечеря, а не да оперира. Но госпожа дьо Пиен настоя и след като му каза, че вечерята ще се забави, той се съгласи да последва Батист.

Прислужникът се върна сам след няколко минути.

Поиска чаршафи, възглавница и прочие. Същевременно съобщи предсказанието на лекаря.

— Нищо й няма. Ще се спаси. Ако не умре от... Не помня от какво каза, че щяла да умре, ама свършваше на „ус“.

— От тетанус! — извика госпожа дьо Пиен.

— Точно така, госпожо; ама пак късмет, че господин докторът дойде, защото там вече беше пристигнал един лекар без клиентела, същият, който лекува малката Бертло от шарка и тя умря на третата му визита.

След един час докторът се върна; пудрата от косата му беше поопадала, батистеното му жабо — изкривено.

— Тия хора, дето се самоубиват — рече той, — са родени с късмет. Оня ден в болницата ми носят една жена, застреляла се с пистолет през устата. Лоша работа!... А тя само си счупила три зъба и си пробила лявата буза... Ще се позагрози и толкова. Тази пък се хвърлила от третия етаж. Някой честен бедняк да падне случайно, ако ще и от първия, ще си разбие черепа. А това момиче само крака си е счупило... Две забити ребра, доста контузии, нищо повече. Точно там имало някакъв навес, та поомекотил падането. Трети такъв случай виждам, откакто се върнах в Париж... Краката са се блъснали в земята. Голямата пищялна кост и малкият пищял нарастват. По-лошо е, че

тестената кора на калкана съвсем се е вкоравила... Страх ме е за печеното и ще пропуснем първото действие на „Отело“.

— А каза ли ви нещастницата какво я е накарало?

— О, аз никога не слушам тези истории, госпожо. Питам: „Яли ли сте?“ и така нататък. Защото това е важно за лечението... Та, дявол да го вземе, щом човек се самоубива, значи, има някаква сериозна причина. Любовникът те е изоставил, хазяинът те гони. И скачаш от прозореца, за да им дадеш да разберат. А още докато падаш, започваш да съжаляваш.

— Надявам се, че и тя съжалява, горкото момиче!

— Сигурно, сигурно. Плачеше и вдигаше такава олелия, че главата ми гръмна. Батист е чудесен помощник-хирург, госпожо; той си свърши работата по-добре от някакво лекарче, което заварих там и което само си чешеше главата и не знаеше откъде да започне... Най-интересното в случая е това, че ако се беше убила, щеше да спечели, нямаше да умре от туберкулоза; а че е туберкуозна, мога да се подпиша. Не я преслушах, но по лицето познавам, никога не се лъжа. Излишно е било да бърза, трябвало е само да почака!

— Ще я посетите и утре, нали, докторе?

— Ще трябва да отида, щом желаете. Вече й обещах, че вие ще направите нещо за нея. Най-просто би било да я изпратим в болница... Ще й доставят безплатно апарат за крака... Но при думата болница тя крещи, че искаме да я убием; и всички махленки й пригласят. При положение обаче, че човек няма пукната пара...

— Аз ще поема дребните разноси, които се налагат, докторе... И да ви кажа ли? И мене, без да ща, думата болница ме плаши като махленките, за които споменахте. Впрочем да я пренесат в болница сега, когато е в такова тежко състояние, все едно да я убият.

— Предразсъдък! Чист предразсъдък на светски хора! Най-добре си е в болница. Когато наистина се разболея, ще ме отнесат в болница. Оттам искам да се кача в лодката на Харон^[4], а тялото си ще подаря на студентите... след тридесет-четиридесет години естествено. Все пак, госпожо, помислете си: не знам дали протежето ви заслужава толкова внимание от ваша страна. Прилича ми на момиче от операта... Трябва човек да има крака на балерина, за да скочи толкова сполучливо...

— Но аз съм я срещала в черква... и вижте, докторе... вие знаете моята слабост; от едно лице, от един поглед изграждам цяла история...

Подигравайте ми се колкото щете, но аз рядко се лъжа. Неотдавна нещастното момиче даде обет за болната си майка. Майка му умря... Тогава то се е объркало... Отчаянието, мизерията са го тласнали към тази ужасна постъпка.

— Чудесно! Да, наистина на върха на темето ѝ има издутина, която говори за екзалтираност. Всичко, което казвате, е много вероятно. Припомняйте ми, че над сгъваемото ѝ легло има клонче чимшир. Това е определено доказателство за нейната набожност, нали?

— Сгъваемо легло ли? Ах, господи боже! Бедното момиче!... Но, докторе, ето че виждам вашата зла усмивка, толкова ми е позната. Не говоря за набожността, която тя притежава или не притежава. Това, което главно ме кара да се интересувам за момичето, е, че се чувствам виновна пред него...

— Виновна ли?... Аха, сецям се. Сигурно е трябвало да накарате да постелят дюшеци на улицата, та да падне върху тях, нали?...

— Да, виновна. Бях забелязала положението ѝ; трябваше да ѝ изпратя помощ; но горкият абат Дюбиньон беше на легло и...

— Сигурно имате ужасни угризения на съвестта, госпожо, щом смятате, че не е достатъчно, дето пращате помощи на всички просители, както имате обичай. Според вас, трябва още и да отгатвате бедността на онези, които се стесняват да просят. Но хайде да не говорим вече за счупени крака, госпожо, или по-скоро само две думи още. Ако сте решили да покровителствувате моята нова пациентка, пратете ѝ по-сносно легло, а утре — и болногледачка. За днес махленките стигат. Освен това бульони, чайове и така нататък. Няма да е излишно да ѝ пратите и някой свестен човек измежду вашите абати, който да ѝ поговори и да ѝ оправи самочувствието така, както аз ѝ оправих крака. Нервно е момиченцето, може да се случат усложнения... Но вие... Да, честна дума, вие бихте били най-добрата проповедница; само че има къде да държите проповедите си по на място... Свърших. Часът е осем и половина. За бога! Идете да се пригответе за операта. Батист ще ми донесе кафе и „Журнал де Деба“. Толкова тичах цял ден, че още не знам какво става по света.

Изминаха няколко дни и болната вече беше малко по-добре. Докторът се оплакваше само, че душевната възбуда не намалява.

— Нямам голяма вяра на всички тия ваши абати — каза той на госпожа дьо Пиен. — Ако не ви е прекалено неприятно да гледате човешката мизерия, а зная, че не ви липсва кураж за такова нещо, вие бихте могли да успокоите мозъка на бедното момиче по-добре от всеки свещеник в Сен-Рош, по-добре дори от доза марулев екстракт.

Госпожа дьо Пиен само това чакаше и веднага му предложи да го придружи. Двата се качиха при болната.

В стаята, мебелирана с три сламени стола и малка маса, тя лежеше на хубаво легло, изпратено ѝ от госпожа дьо Пиен. Тънки чаршафи, дебели дюшеци, куп големи възглавници бяха доказателство за милосърдни намерения, чийто автор без труд ще отгатнете. Страшно бледо, с пламнали очи, момичето лежеше, извадило едната си ръка, и тази ръка, доколкото се подаваше от камизолата, беше бледа, насинена и позволяваше да се отгатне в какво състояние е цялото тяло. Когато видя госпожа дьо Пиен, то повдигна глава и с мила, печална усмивка каза:

— Знаех, че вие сте се съжалили над мене, госпожо. Казаха ми името ви и бях сигурна, че това е дамата, която срещнах в Сен-Рош.

Споменах, струва ми се, че госпожа дьо Пиен, според собствените ѝ твърдения, умееше да съди за човека по лицето му. Тя с радост откри у своето протеже сходна способност и това откритие я накара още повече да се интересува за него.

— Не ви е добре тук, клето дете! — рече тя, като оглеждаше тъжната обстановка в стаята. — Защо не са ви донесли завеси?... Трябва да искате от Батист всички дреболии, от които имате нужда.

— Много сте мила, госпожо... Какво ми липсва? Нищо... Свършено е... Малко по-добре или малко по-зле, има ли значение?

Тя извърна глава и заплака.

— Много ли ви боли, клето дете? — запита госпожа дьо Пиен и седна до леглото.

— Не, не много... Само че в ушите ми непрекъснато свисти вятърът, както докато падах, а и трясъкът — прас! — когато се ударих в калдъръма.

— Тогава не сте били на себе си, мила приятелко; сега се разкайвате, нали?

— Да... но когато човек е нещастен, обърква се.

— Много съжалявам, че не съм узнала по-рано за вашето положение. Но, дете мое, човек при никакви обстоятелства не бива да се предава на отчаянието.

— Лесно е да се говори така, госпожо — рече лекарят, който пишеше рецепта на масичката. — Вие не знаете какво значи да загубиш някой красив младеж с мустачки. Само че, дявол да го вземе, ако сте решили да тичате подире му, не е трябвало да скачате през прозореца.

— Ех, и вие, докторе! — рече госпожа дьо Пиен. — Клетото дете сигурно е имало други причини, за да...

— Ах, не знам какво ми стана — извика болната. — Сто причини бяха, не една. Най-напред, когато мама умря, за мене това беше такъв удар! После се почувствувах изоставена... никой не се интересуваше от мене!... И най-сетне един човек, за когото мислех повече, отколкото за всички други... Госпожо, да забрави дори името ми! Да, аз се наричам Арсен Гийо. Г, И, Й, а той ми пише Гио!

— Нали и аз това казвах, неверник! — извика докторът. — Пълно е с такива. Е, нищо, нищо, хубавице, забравете го. Човек, който няма памет, не заслужава да го помним.

Той извади часовника си.

— Четири — рече докторът и стана. — Закъснях. Болните ме чакат в кабинета. Прощавайте, госпожо, хиляди извинения, но трябва да ви оставя. Нямам дори възможност да ви придружа до вкъщи. Довиждане, моето момиче, успокойте се, ще мине. С тоя крак ще танцувате толкова добре, колкото и с другия. А вие, сестро, идете до аптеката, ще направите точно същото, както вчера.

Лекарят и болногледачката излязоха; госпожа дьо Пиен остана сама с болната, пообъркана от това, че открива любов в една история, която тя бе подредила съвсем различно във въображението си.

— Значи, са ви измамили, нещастно дете! — продължи тя след кратко мълчание.

— Мене ли? Не. Как може бедно момиче като мене да бъде измамено?... Само че той не ме иска... Прав е: аз не съм това, което му трябва. Винаги е бил добър, щедър. Писах му, за да му кажа до какво положение съм стигнала и да го попитам дали не иска пак да се съберем... Тогава той ми писа... неща, които много ме наскърбиха... Онзи ден, когато се прибрах, изпуснах едно огледало, което той ми

беше подарил, венецианско огледало, както казваше. Огледалото се счупи... Казах си: ето и последния удар!... Това е знак, че всичко е свършено... Вече нищо нямах от него. Бях заложила скъпоценностите... После си казах, че ако се убия, ще му стане мъчно и така ще си отмъстя... Прозорецът беше отворен и аз се хвърлих.

— Но, нещастнице, поводът е бил толкова незначителен за такава постъпка.

— То се знае, но нека да ви обясня. Когато ви е тежко, не разсъждавате. За щастливите хора е лесно да казват: „Бъдете разумни!“

— Знам, нещастieto е лош съветник. Все пак дори и при тежки изпитания има неща, които не бива да се забравят. Аз ви видях в Сен-Рош, когато извършихте едно богоугодно дело, и то неотдавна. Вие сте щастлива, че вярвате. Религията, мила, е трябвало да ви възпре в мига, когато сте се оставили да изпаднете в отчаяние. Живота си вие дължите на бога. Не ви принадлежи... Но не съм права, че ви се карам сега, горкото ми момиче. Вие се разкайвате, страдате, бог ще се смили над вас.

Арсен наведе глава и няколко сълзи овлажниха клепачите й.

— Ах, госпожо — рече тя и тежко въздъхна, — вие ме смятате за по-добра, отколкото съм... Мислите, че съм набожна... не съм кой знае колко... не са ме учили да вярвам, а дето ме срещнахте в черквата, когато исках да запаля свещ... то беше, защото не знаех какво да правя.

— Но, мила! Та това е било много добра мисъл. При нещастие човек винаги трябва да се обръща към бога.

— Казали ми бяха... че ако запаля свещ на свети Рош... но не, госпожо, не мога да ви кажа. Жена като вас не знае на какво е способен човек, когато остане без стотинка.

— От бога трябва да искаме главно сили.

— Както и да е, госпожо, не искам да се представям за по-добра, отколкото съм, а да използвам добрините, които ми правите, без да ме познавате, значи да ви крада... Аз съм нещастно момиче... но на този свят човек живее, както може... С една дума, госпожо, аз платих за свещта, защото майка ми казваше, че когато запалиш свещ на свети Рош, до една седмица непременно ще намериш мъж, с когото да се събереш... Но аз погрознях, на мумия приличам... никой вече няма да ме иска... Е, нищо! Остава ми само да умра. А това вече наполовина е свършено!

Арсен изрече тези думи много бързо, с глас, прекъсван от ридания, и толкова възбудено, че госпожа дьо Пиен се почувствува по-скоро уплашена, отколкото потресена.

Тя неволно поотдръпна стола си от леглото на болната. Дори може би щеше да си отиде, ако човечността, която с нея беше по-силна от погнусата, вдъхвана ѝ от тази жена, не я беше възпряла да я остави сама в момент, когато е обзета от такова дълбоко отчаяние. Настъпи мълчание; после госпожа дьо Пиен тихо каза с наведени очи:

— Майка ви ли? Нещастнице, какво се осмелявате да говорите!

— Ех, майка ми беше като всички майки!... Всички майки на такива като мене... Тя беше хранила своята майка... Аз пък хранех нея... За щастие нямам дете. Виждам, госпожо, че ви изплаших... Но какво да се прави?... Вие сте били добре отгледана, никога не сте страдали. Лесно е човек да е порядъчен, когато е богат. И аз щях да съм порядъчна, ако имах средства. Много любовници съм имала... обичала съм само един. Той ме изостави. Ако бях богата, щяхме да се оженим и да създадем прилично семейство... Ето, госпожо, говоря ви така, съвсем откровено, макар да виждам какво мислите за мен, и с право... Но вие сте единствената порядъчна жена, с която съм говорила през целия си живот, и изглеждате толкова добра, толкова добра... че си казах: „Даже и да разбере каква съм, тя ще се смили над мене.“ Аз ще умра, но само за едно ви моля... Когато бъда мъртва, накарайте да ми отслужат панихида в черквата, дето ви видях за пръв път. Само една молитва, това е всичко и ви благодаря от дъното на сърцето си...

— Не, вие няма да умрете! — извика госпожа дьо Пиен дълбоко развълнувана. — Бог ще се смили над вас, нещастна грешнице. Вие ще се покаете за поведението си и той ще ви прости. Ако с молитви мога да допринеса за вашето спасение, не ще пестя молитвите си. Онези, които са ви отгледали, са по-виновни от вас. Само не губете кураж и имайте упование. И главно, гледайте да бъдете по-спокойна, бедно мое дете. Трябва тялото ви да оздравее; душата също е болна, но аз отговарям за нейното излекуване.

Докато говореше, тя стана и сгъна няколко луидора в една хартия.

— Това е — рече тя — в случай, че ви се прииска нещо...

И пъхна малкия подарък под една от възглавниците.

— Не, госпожо! — извика поривисто Арсен и отблъсна хартията. — От вас не искам нищо, освен онова, което ми обещахте. Сбогом. Ние няма вече да се видим. Накарайте да ме отнесат в някоя болница, за да умра, без да преча никому. Никога няма да направите нещо свястно от мен. Една благородна жена като вас ще се помоли за мене. Доволна съм. Сбогом.

Та се обърна, доколкото ѝ позволяваше апаратът, който я крепеше за леглото, и скри глава във възглавницата, за да не вижда нищо.

— Слушайте, Арсен — каза твърдо госпожа дьо Пиен. — Аз имам известни намерения по отношение на вас. Искам да направя от вас порядъчна жена. Убедена съм, че ще се разкаете. Ще идвам често, ще се грижа за вас. И един ден на мене ще дължите самоуважението си.

Тя хвана ръката на момичето и леко я стисна.

— Вие се докоснахте до мене! — извика нещастното момиче. — Стиснахте ми ръката?

И преди госпожа дьо Пиен да успее да освободи ръката си, тя я сграбчи и през сълзи я покри с целувки.

— Успокойте се, успокойте се, мила! — заговори госпожа дьо Пиен. — Нищо повече не ми казвайте. Сега всичко знам и ви познавам по-добре, отколкото вие самата се познавате. Аз ще лекувам главата ви... тази упорита глава. Ще ми се подчинявате, това искам от вас, ще ми се подчинявате така, както се подчинявате на другия си лекар. Ще ви изпратя един приятел свещеник, слушайте го. Ще ви избира някои хубави книги, а вие ще ги прочетете. И от време на време ще разговаряме. Когато оздравеете, ще се занимаем с бъдещето ви.

Болногледачката се върна с едно шише, купено от аптеката. Арсен продължаваше да плаче, госпожа дьо Пиен още веднъж стисна ръката ѝ, сложи фишека с луидорите на масичката и излезе, може би още по-добре разположена към разкаялата се грешница, отколкото преди да бе изслушала странната ѝ изповед.

Защо, госпожо, винаги държим на лошите? От блудния син до вашето куче Диаман, което хапе всички и според мене е най-злото животно, колкото по-малко заслужаваш, толкова по-голям интерес вдъхваш. Това чувство е от суета, госпожо, чиста суета! Удоволствието да победим трудността! Бащата на блудния син е победил дявола и му

е отнел жертвата; вие сте победили лошия характер на Диаман с кравайчета. Госпожа дьо Пиен беше горда, че е сломила покварата на една лека жена, че с красноречието си е премахнала преградите, които двадесет години изкушения бяха издигнали около една бедна изоставена душа. Освен това може би, да ви кажа ли? Към гордостта от тази победа, към удоволствието, че е извършила едно добро дело, се примесваше и онова чувство на любопитство, което не една добродетелна жена изпитва по отношение на жена от съвсем друга категория. Забелязал съм: влезе ли певица в някой салон, към нея се отправят странни погледи. Не мъжете най-много я наблюдават. Нима самата вие, госпожо, миналата вечер в театър „Франсе“ не огледахте най-внимателно през лорнета си онази актриса от театър „Вариете“, когато ви я посочиха в една ложа? „Как ли може човек да е персиец?“^[5] Колко често си задаваме подобни въпроси! Та, както ви казах, госпожа дьо Пиен усилено мислеше за Арсен Гийо и си повтаряше: „Ще я спася“.

Прати при нея един свещеник, който ѝ говори да се покае. Разкаянието не беше трудно за клетата Арсен, която, освен няколко часа на радост, бе преживяла само нещастия. Кажете на някой клетник: „Вие сте виновен“, той и без това е дълбоко убеден, че е така; но ако същевременно смекчите укора с някое и друго утешение, ще ви благослови и ще ви обещае, каквото искате. Един гръцки поет е казал не знам къде или по-скоро Амио (Жак Амио — френски хуманист от XVI век.) му приписва тези думи:

*В деня, когато оковеш човек свободен,
ти му отнемаш половината от доблестта.*

Кое то на проста проза се свежда до афоризма, че нещастieto ни прави кротки и покорни като овце. Свещеникът каза на госпожа дьо Пиен, че госпожица Гийо е доста невежа, но по душа не е лоша и той твърдо вярва в нейното спасение. И наистина Арсен го слушаше внимателно и почтително. Тя четеше или караше да ѝ четат препоръчаните ѝ книги, еднакво точно изпълняваше предписанията на лекаря и съветите на госпожа дьо Пиен. Но онова, което окончателно покори сърцето на свещеника и се стори на покровителката ѝ като

решителен признак за нравственото и оздравяване, беше начинът, по който Арсен Гийо употреби част от малката сума, оставена на нейно разположение. Тя поиска да се отслужи в Сен-Рош тържествена панихида за душата на Памела Гийо, покойната ѝ майка. И положително никоя душа не е имала повече нужда от черковни молитви.

[1] Из предсмъртните думи на Хектор, отправени към Ахил: „В оня ден, в който сам Парис и Феб Аполон далномерец. Теб ще убият край Скейските порти, макар да си храбър...“ (Превод Александър Милев и Блага Димитрова.) ↑

[2] Михраб — ниша с култово предназначение в джамиите. — Б.пр. ↑

[3] Библията (Марк 12–41,42). — Б.пр. ↑

[4] Харон — в древногръцката митология старец, който превозвал с лодката си душите на умрелите през подземната река Стикс до царството на сенките. — Б.пр. ↑

[5] Цитат от „Персийски писма“ на Монтескьо (XVII-XVIII век). Тези думи си шепнат парижаните, когато виждат пътешественика персиец Узбек. — Б.пр. ↑

II

Тази сутрин госпожа дьо Пиен се занимаваше с тоалета си, когато един прислужник дойде, тихичко почука на вратата на светилището и връчи на госпожица Жозефин визитна картичка, която някакъв младеж току-що бил предал.

— Макс в Париж! — извика госпожа дьо Пиен, като хвърли поглед на визитната картичка. — Вървете бързо, госпожице, и кажете на господин дьо Салини да ме почака в салона.

Миг след това от салона се чуха смехове и леки приглушени викове и госпожица Жозефин се върна много зачервена, с килнато над ухото боне.

— Какво става, госпожице? — запита госпожа дьо Пиен.

— Нищо, госпожо. Само дето господин дьо Салини разправя, че съм надебеляла.

Пълнотата на Жозефин наистина можеше да изненада господин дьо Салини, който бе пътувал повече от две години. На времето той беше един от любимците на госпожица Жозефин и най-редовен гост на господарката ѝ. Беше племенник на близка приятелка на госпожа дьо Пиен и тогава непрекъснато го виждаха в дома ѝ, където придружаваше леля си. Впрочем това беше единствената порядъчна къща, която посещаваше. Макс дьо Салини беше известен с доста разпиляния си живот, комарджия, скандалджия, женкар, *но като се изключи всичко това, най-добрият момък на света*^[1]. Довеждаше до отчаяние леля си, госпожа Обре, но въпреки всичко тя го обожаваше. Неведнъж се бе опитвала да го откъсне от живота, който той водеше, но лошите привички си оставаха по-силни от нейните мъдри съвети. Макс беше около две години по-възрастен от госпожа дьо Пиен, познаваше я от дете и, изглежда, бе имал много нежни чувства към нея преди женитбата ѝ.

— Мило мое момиченце — казваше госпожа Обре, — уверена съм, че само да пожелаете, вие можете да обуздате този характер.

Госпожа дьо Пиен — тогава тя се наричаше Елиз дьо Гискар — може би щеше да намери в себе си достатъчно смелост и да се опита да стори това, защото Макс беше толкова весел, толкова духовит, толкова забавен на прием в замък, толкова неуморим на бал, че от него положително щеше да излезе добър съпруг, но родителите на Елиз гледаха в перспектива. Самата госпожа Обре не се наемаше да гарантира за племенника си; установи се, че той има дългове и любовница; случи се и един шумен дуел, за който някаква артистка от театър „Жимиаз“ беше не дотам невинната причина. Женитбата, в която госпожа Обре не бе вярвала особено, бе обявена за невъзможна. Тогава се яви господин дьо Пиен, сериозен и високо добродетелен благородник, впрочем богат и от добър род. Не мога да ви кажа нищо повече за него, освен че беше известен като коректен мъж и че заслужаваше тази си слава. Говореше малко, но си отваряше устата само за да каже някоя неоспорима голяма истина. По съмнителните въпроси „той следваше Договора за благоразумно мълчание“^[2]. Макар да не внасяше особено оживление сред хората, с които се събираше, никога не пречеше. Навсякъде доста го обичаха заради жена му, но когато отсъствуваше — девет месеца от годината обикновено прекарваше в имението си, където се намираше и в момента, когато започва моята история, — никой не забелязваше, че го няма. И жена му едва ли повече от останалите.

След като за пет минути довърши тоалета си, госпожа дьо Пиен излезе леко развълнувана от стаята си, защото пристигането на Макс дьо Салини ѝ припомняше неотдавнашната смърт на човека, когото тя бе обичала най-много: това е, струва ми се, едничкият спомен, който изникна в паметта ѝ, и този спомен беше достатъчно жив, за да възпре всякакви догадки, които една не толкова разумна личност би могла да направи във връзка с килнатото боне на госпожица Жозефин. Тя се отправи към салона и остана донякъде неприятно изненадана, като чу хубав басов глас, който весело пееше, акомпанирайки си на пиано, неаполитанската баркарола:

Addio, Teresa, Teresa, addio!
Ale mio ritorno, Ti sposero.^[3]

Тя отвори вратата и прекъсна пееца; подаде му ръка:

— Драги господин Макс, колко се радвам, че отново ви виждам!

Макс бързо стана и стисна ръката ѝ; гледаше я смутено, не намираше какво да каже.

— Много съжалявам, че не успях да дойда в Рим, когато добрата ви леля се разболя. Знам колко сте се грижили за нея и ви благодаря за последния спомен от нея, който ми изпратихте.

Обикновено веселото, за да не кажем засмяно лице на Макс изведнъж помръкна.

— Тя много ми говореше за вас — отвърна той — и до последния си миг. Виждам, че сте получили пръстена ѝ и книгата, която тя четеше сутринта, когато...

— Да, Макс, благодаря ви. Когато ми изпратихте този тъжен подарък, вие ми съобщихте, че ще напуснете Рим, но не ми дадохте адреса си; не знаех къде да ви пиша. Клетата ми приятелка! Умря толкова далеч от родината! За щастие вие веднага сте отишли... Вие сте по-добър, отколкото се представяте, Макс... Познавам ви.

— Докато беше болна, леля ми казваше: „Когато си отида от този свят, не ще има кой да ти се кара, освен госпожа дьо Пиен... (И той неволно се усмихна.) Гледай да не ти се кара много често.“ А както виждате, госпожо, вие не добре си изпълнявате задължението.

— Надявам се, че сега това ще бъде синекурна служба. Разправят, че сте се променили, станали сте прибран, съвсем разумен, така ли е?

— Не се мамите, госпожо; обещах на горката леля, че ще стана порядъчен човек и...

— Ще си удържите думата, сигурна съм.

— Ще се опитам. Когато човек пътува, е по-лесно, отколкото в Париж; все пак... Ето, госпожо, тук съм от няколко часа и вече успях да устоя на някои изкушения. Като идвах към вас, срещнах един от някогашните си приятели; той ме покани на обед с разни несериозни хора и аз отказах.

— Добре сте направили.

— Да, но да ви кажа ли? То е, защото се надявах, че вие ще ме поканите.

— Колко жалко! Канена съм. Но утре...

— В такъв случай вече не отговарям за себе си. Вие ще бъдете причина да отида на този обед.

— Слушайте, Макс: главното е да започнете добре. Не отивайте на този ергенски обед. Аз ще бъда у госпожа Дарсьоне; елате и вие по-късно, ще си поговорим.

— Да, но госпожа Дарсьоне е доста скучна: ще вземе да ме разпитва за какво ли не. Не ще мога и две думи да разменя с вас; ще кажа нещо не на място; а освен това тя има една такава дълга кокалеста дъщеря, която може би още не е омъжена...

— Та тя е очарователно момиче... а колкото до приказките не на място, ето че вече започнахте.

— Виновен съм, вярно; но... аз пристигам днес, няма ли да изглежда, че особено държа на това посещение?...

— Добре, постъпете, като желаете; само че, разбирате ли, Макс... като приятелка на вашата леля аз имам право да ви говоря откровено: избягвайте някогашните си познати. Времето вероятно съвсем естествено е скъсало доста връзки, които не са ви били от полза; не ги подновявайте; аз съм сигурна във вас, докато не се оставите да ви увлекат. На вашата възраст... на нашата възраст човек трябва да е разумен. Но нека оставим за малко съветите и проповедите. Поговорете ми за това, което сте правили, откакто не сме се виждали. Знам, че сте ходили в Германия, после в Италия, и толкова. Два пъти ми писахте, не повече, доколкото си спомням. Две писма за две години, сигурно чувствувате, че не сте ме осведомили кой знае колко за себе си.

— Господи, госпожо, много съм виновен... но аз съм толкова... трябва да си призная... толкова ленив!... Най-малко двадесет пъти съм започвал да ви пиша; но какво ли интересно можех да ви кажа... Не умея да пиша писма... Ако бях ви писал всеки път, когато мислех за вас, колкото хартия има в Италия, нямаше да ми стигне.

— Добре, а какво правехте? Как използвахте времето си? Не за писане на писма, това вече ми е ясно.

— Използувал!... Та вие знаете, че аз не използвам времето си, за нещастие. Гледах, ходих насам-натам. Имах намерение да се заломя с рисуване, но като видях толкова прекрасни картини, напълно се излекувах от жалката си страст. Ах!... Освен това старият Ниби^[4] почти ме направи антиквар. Да, по негово настояване финансирах едни

разкопки... Намери се една счупена лула и не знам колко парчета от грънци... Освен това в Неапол вземах уроци по пеене, което не значи, че съм станал певец... Освен това...

— Не ми харесват особено вашите музикални занимания, макар че имате хубав глас и пеете добре. Те ви свързват с хора, с каквито и без това прекалено обичате да дружите.

— Разбирам какво искате да кажете; но докато бях в Неапол, нямаше никаква опасност. Примадоната тежеше сто и петдесет килограма, а втората певица имаше уста като пещ и нос като Ливанската кула^[5]. Както и да е, две години изтекоха, без сам да зная как. Нищо не направих, нищо не научих, но две години минаха, без да забележа.

— Бих искала да ви виждам зает с нещо, бих искала да видя у вас силен стремеж към нещо полезно. Страхувам се от вашето безделие.

— Честно казано, госпожо, пътуванията бяха полезни за мене в този смисъл, че без да правя нещо особено, все пак не бях напълно незает. Когато човек гледа красиви неща, не се отегчава, аз съм склонен да върша глупости, когато се отегчавам. Не, наистина, станал съм много примерен, дори забравих известен брой бързи начини да си пилея парите. Горката леля ми плати дълговете и аз оттогава не съм вземал пари назаем, а и не искам да вземам. Имам колкото да живея ергенски и понеже нямам претенции да изглеждам по-богат, отколкото съм, вече няма да правя лудости. Но вие се усмихвате. Не ми ли вярвате? Доказателства ли ви трябва? Чакайте да ви разправам една хубава история. Днес Фамен, които ме канеше на обед, ми предложи да ми продаде коня си. Пет хиляди франка... Великолепно животно! Отначало ми се прииска да имам този кон, после си казах, че не съм достатъчно богат, за да дам пет хиляди франка за някаква приумица, и че ще ходя пеш.

— Чудесно, Макс! Но знаете ли какво трябва да направите, за да продължите безпрепятствено по този хубав път? Трябва да се ожените.

— Ех, да се оженя!... Защо не?... Но коя ще ме вземе? Макар че нямам право да бъда взискателен, аз бих желал жена, която... Не, вече няма жена, която да отговаря на...

Госпожа дьо Пиен леко се изчерви, но той не забеляза и продължи:

— Жена, която да ме иска... Но знаете ли, госпожо, че това почти ще бъде причина, за да не я желая?

— Но защо? Що за лудост?

— Нали Отело казва, струва ми се, за да се оправдае пред себе си за подозренията си към Дездемона: „Тази жена трябва да има странно съзнание и порочни вкусове, за да ме избере мене, черния!“ Не мога ли и аз да кажа: „Щом една жена ме харесва, значи, нещо не е в ред.“

— Не, Макс, досега вие сте правили достатъчно много поразии, та е излишно да се представяте за още по-лош, отколкото сте. Престанете да говорите така за себе си, защото има хора, които ще ви повярват. Що се отнася до мене, сигурна съм, че ако някой ден... да, ако вие наистина обикнете някоя жена и я уважавате... тогава ще ѝ се сторите...

Госпожа дьо Пиен изпита известно затруднение да довърши изречението си, а Макс, който я гледаше втренчено с извънредно голямо любопитство, никак не ѝ помагаше да намери края на неумело започнатата сложна фраза.

— Искате да кажете — най-сетне проговори той, — че ако истински се влюбя, ще ме обикнат, защото тогава ще заслужавам да ме обичат, така ли?

— Да, тогава и вие ще заслужавате да ви обичат.

— Ако беше достатъчно човек да обича, за да бъде обичан... Това, което казвате, не е чак дотам вярно, госпожо... Нищо, намерете ми някоя смела жена и аз ще се оженя. Ако не е прекалено грозно, не съм чак толкова стар, че да не се запаля... Но вие не ми отговаряте.

— А откъде идвате сега? — прекъсна го госпожа дьо Пиен сериозно.

Макс съвсем накратко ѝ разправи за пътешествията си, все пак достатъчно обстойно, за да покаже, че не е постъпвал като онези туристи, за които гърците казват: „Куфар пристигна, куфар си отиде“^[6]. Кратките му забележки издаваха правилно отношение, неповлияно от книжни мнения, макар че в действителност беше поначетен, отколкото се показваше. Скоро след това си отиде, понеже долови, че госпожа дьо Пиен поглежда към часовника, и обеща не без доста уговорки вечерта да посети госпожа Дарсьоне.

Обаче не отиде и госпожа дьо Пиен остана малко разочарована. В замяна на това той пристигна в дома ѝ на другата сутрин, за да ѝ се

извини, каза, че се чувствувал уморен от пътуването и си останал в къщи; но говореше с наведени очи и толкова неуверено, че не бе необходимо човек да има опитността на госпожа дьо Пиен в гадаене по лицата, за да забележи, че неговото лице изразява поражение. След като Макс с мъка довърши обясненията си, тя му се закани с пръст, без да му отговори.

— Не ми ли вярвате? — рече той.

— Не. За щастие вие още не умеете да лъжете. Не за да си почивате не се дошли у госпожа Дарсьоне. Не сте си стояли в къщи.

— Така е — отвърна Макс, като се помъчи да се усмихне, — права сте. Вечерях в Роше-дьо-Канкал с безделници, после ходих да пия чай у Фамен; не ме пуснаха, после играхме.

— И, разбира се, загубихте, нали?

— Не, спечелих.

— Толкова по-зле. Бих предпочела да сте загубили, особено ако това би могло завинаги да ви отврати от един колкото глупав, толкова и противен навик.

Тя се наведе над ръкоделието си и започна да работи с малко пресилено прилежание.

— Имаше ли много гости у госпожа Дарсьоне? — стеснително запита Макс.

— Не, само няколко души.

— А момичета за женене?

— Не.

— Все пак на вас разчитам, госпожо. Нали си спомняте какво ми обещахте?

— Има време да мислим за това.

Тонът на госпожа дьо Пиен звучеше непривично сухо и пресилено.

След известно мълчание Макс продължи много смирено:

— Недоволна ли сте от мене, госпожо? Защо не ми се скарате здравата, както правеше леля, та после да ми простите? Хайде, искате ли да ви дам дума, че никога вече няма да играя комар?

— Когато човек даде обещание, той трябва да има сили да го изпълни.

— Ако дам обещание на вас, госпожо, ще го изпълня; мисля, че ще имам и сили, и кураж.

— Добре тогава, Макс, приемам — каза тя и му подаде ръка.

— Спечелих хиляда и сто франка — продължи той. — Искате ли да ви ги дам за вашите бедни? Никога по-нечестно спечелени пари няма да намерят по-добро приложение.

Тя се поколеба за миг.

— Защо не? — каза после като на себе си. — Добре, Макс, ще помните този урок. Пиша ви мой дължник за хиляда и сто франка.

— Леля ми казваше, че най-добрият начин никога да нямаш дългове, е да плащаш винаги в брой.

Докато говореше, той извади портфейла си и взе няколко банкноти. На госпожа дьо Пиен ѝ се стори, че в полуотворения портфейл зърна женски портрет. Макс забеляза, че тя гледа портфейла, изчерви се и побърза да го затвори и да ѝ даде банкнотите.

— Много бих искала да видя този портфейл... ако е възможно — добави тя и се усмихна лукаво.

Макс беше крайно смутен; той измърмори нещо и се опита да отклони вниманието на госпожа дьо Пиен.

В първия миг помисли, че портретът в портфейла е на някоя красива италианка; но очебийното смущение на Макс и общият цвят на миниатюрата — само толкова бе успяла да види — събудиха у нея друго подозрение. На времето тя бе дала на госпожа Обре един свой портрет и сега си въобрази, че в качеството си на пряк наследник Макс е сметнал, че има правото да си го присвои. Това ѝ се стори съвсем нередно. Все пак отначало нищо не спомена; но когато господин дьо Салини се готвеше да си тръгне, тя каза:

— Между другото, леля ви имаше един мой портрет, който много бих искала да ми върнете.

— Не знам... Какъв портрет? Как изглежда? — запита Макс колебливо.

Този път госпожа дьо Пиен реши да не издаде, че не му вярва.

— Потърсете го — каза тя колкото можеше по-естествено. — Ще ми доставите удоволствие.

Като се изключи случката с портрета, тя беше доста доволна от покорността на Макс и реши, че ще спаси още една заблудена овца.

На другия ден Макс бе намерил портрета и ѝ го върна с доста голямо безразличие. Спомена, че приликата не е особено голяма и че художникът ѝ е придал някаква замръзналост в позата и строго

изражение, които съвсем не са естествени за нея. От този ден посещенията му у госпожа дьо Пиен станаха по-кратки, а в нейно присъствие седеше намръщен, какъвто тя никога дотогава не го бе виждала. Отдаде това му настроение на първото усилие, което той трябваше да направи, за да удържи обещанието си и да устои на лошите си наклонности.

Петнадесетина дни след пристигането на господин дьо Салини госпожа дьо Пиен отиде както обикновено да навести своето протеже Арсен Гийо, която през това време тя не бе забравила, нито пък вие, госпожо, надявам се. Зададе ѝ няколко въпроса за здравето ѝ, за поученията на свещеника, но забеляза, че болната е още по-потисната от преди и затова ѝ предложи да ѝ почете, за да не я уморява с разговор. Нещастното момиче вероятно предпочиташе да поговори, отколкото да слуша четиво, каквото му предлагаша, защото вероятно се досещате, че ставаше въпрос за твърде сериозна книга, а дотогава Арсен бе чела само романи като за готвачки. Госпожа дьо Пиен взе една нравоучителна книга. Не ще ви я назова, първо, защото не искам да навреда на автора ѝ, а освен това вие може да ме упрекнете, че искам да извадя някакви зловни заключения против този род произведения въобще. Достатъчно е да кажа, че въпросната книга беше написана от един деветнадесетгодишен младеж и специално посветена на закоравелите грешници, че Арсен беше много съсипана и че не бе мигнала през цялата нощ. На третата страница се случи това, което би се случило при всяка друга книга, независимо дали би била сериозна, или не; стана неизбежното, искам да кажа, че госпожица Гийо затвори очи и заспа. Госпожа дьо Пиен забеляза това и се зарадва на успокоителното въздействие, което бе успяла да произведе. Отначало тя продължи да чете по-тихичко, за да не събуди болната, ако спре изведнъж, после остави книгата, стана полека и се приготви да си отиде на пръсти; но когато госпожа дьо Пиен дойдеше, болногледачката имаше обичай да слиза при вратарката, защото посещенията ѝ донякъде приличаха на посещения на изповедник. Госпожа дьо Пиен реши да почака, докато болногледачката се върне; и понеже не търпеше нито миг да седи без работа, тя се огледа да види какво може да свърши през минутите, които щеше да прекара при заспалата. В една стаичка до нишата за леглото имаше маса с мастило и хартия; тя се настани и започна да пише кратко писмо. Докато

търсеше червен восък в едно чекмедже на масата, някой внезапно влезе в стаята и събуди болната.

— Господи! Кой е дошъл! — извика Арсен с толкова променен глас, че госпожа дьо Пиен потръпна.

— Е, няма що, хубави неща научавам! Какво значи това! Да се хвърляш от прозореца като глупачка! Ама си го измислила! Може ли такова нещо!

Не знам дали предавам точно думите, но такъв поне беше смисълът на онова, което говореше човекът, влязъл ненадейно; госпожа дьо Пиен веднага го позна по гласа — беше Макс дьо Салини. Последваха възклицания, приглушени викове на Арсен, после доста звучна целувка. Най-сетне Макс продължи:

— Горкичката ми Арсен, в какво състояние те намирам! Знаеш ли, че никога нямаше да те открия, ако Жули не ми бе дала последния ти адрес. Ама къде се е видяло такава лудост!

— Ах, Салини, Салини! Колко съм щастлива! И колко се разкайвам за онова, което направих! Вече няма да ти се струвам хубавичка. Вече няма да ме искаш, нали?...

— Ех, че си глупава — каза Макс, — защо не ми писа, че имаш нужда от пари? Защо не си поискала от майора? Какво стана с твоя руснак? Замина ли си казакът?

Като чу гласа на Макс, госпожа дьо Пиен остана почти толкова изненадана, колкото и самата Арсен, затова и не се показва веднага; после започна да се колебае дали да се покаже, или не, а когато човек се колебае и същевременно подслушва, не може бързо да вземе решение. Така че тя чу разобличителния диалог, който предадох по-горе. Но тогава разбра, че ако остане по-дълго в стаичката, е изложена на опасността да чуе много повече неща. Реши се и влезе в стаята с онова спокойно и надменно държане, което добродетелните хора рядко изоставят и умеят да командуват според случая.

— Макс — рече тя, — вие вредите на това болно момиче, вървете си. Минете да си поговорим след един час.

Макс никога не бе очаквал да срещне тук госпожа дьо Пиен и щом я видя, пребледня като мъртвец; незабавно ѝ се подчини и направи крачка към вратата.

— Отиваш ли си?... Не си отивай! — извика Арсен и с отчаяно усилие се понадигна.

— Бъдете разумна, дете мое — каза госпожа дьо Пиен. — Послушайте ме. Спомнете си какво ми обещахте!

После тя хвърли спокоен, но властен поглед към Макс, който веднага излезе. Арсен се отпусна на леглото; когато видя, че той излиза, припадна.

Госпожа дьо Пиен и болногледачката, която се върна след миг, се заеха да я свестяват с умение, каквото жените проявяват при подобни случаи. Арсен постепенно започна да идва на себе си. Най-напред огледа цялата стая, сякаш за да открие този, когото си спомняше, че бе видяла преди малко; после обърна големите си черни очи към госпожа дьо Пиен и я загледа втренчено:

— Мъжът ви ли беше? — запита тя.

— Не — отвърна госпожа дьо Пиен и леко се изчерви, но гласът ѝ остана все така кротък; — господин дьо Салини е мой сродник.

Тя реши, че може да си позволи тази малка лъжа, за да обясни влиянието си над него.

— Значи — каза Арсен, — той вас обича!

И продължи да я гледа с пламтящи като факли очи, „Той...“ Мълния блесна в съзнанието на госпожа дьо Пиен. За миг страните ѝ станаха тъмноалени и гласът ѝ замря на устните ѝ; но тя бързо си възвърна спокойното изражение.

— Мамите се, нещастно мое дете — рече тя сериозно. — Господин дьо Салини разбра, че греша, като ви припомня неща, които за щастие са много далеч от съзнанието ви. Вие забравихте...

— Да съм забравила? — извика Арсен с покъртителна усмивка на осъдена.

— Да, Арсен, вие се отказате от всички безумни мисли за времето, което вече няма да се върне. Припомнете си, мое дете, всички ваши нещастия се дължат на тази греховна връзка. Помислете...

— Той не ви ли обича? — прекъсна я Арсен, без да я изслуша. — Не ви обича, а разбира само от един поглед! Видях и вашите очи, и неговите. Не се мамя... Всъщност... това е справедливо! Вие сте красива, млада, блестяща... а аз — осакатена, обезобразена... смъртница...

Тя не успя да довърши; толкова силни, толкова болезнени ридания я задавиха, че болногледачката се завтече да повика лекаря, защото, както тя каза „господин докторът от нищо не се безпокои

толкова, колкото от такива конвулсии, и ако продължат, горкото момиче ще умре“.

Постепенно необичайната сила, която Арсен бе намерила в себе си в разгара на страданието, отстъпи място на тъпа отпуснатост, но госпожа дьо Пиен сметна, че се е успокоила. Тя продължи с наставленията; но Арсен лежеше неподвижно и не чуваше прекрасните и разумни доводи, които ѝ се даваха, за да предпочете божествената любов пред земната: очите ѝ бяха сухи, зъбите ѝ — конвулсивно стиснати. Докато нейната покровителка ѝ говореше за небето и бъдещето, тя мислеше за настоящето. Внезапното пристигане на Макс в миг бе събудило безумни илюзии в нея, но погледът на госпожа дьо Пиен още по-бързо ги бе разсеял. След едноминутен блян за щастие Арсен виждаше само печалната действителност, станала сто пъти по-ужасна поради това, че за миг бе забравена.

Ако корабокрушенци заспят посред мъките на глада, сънуват, че са пред наредена трапеза и пируват, това и вашият лекар ще ви каже, госпожо. Но се събуждат още по-гладни и предпочитат никога да не са заспивали. Арсен преживяваше подобно страдание. На времето тя бе обичала Макс толкова, колкото въобще можеше да обича. Искаше ѝ се винаги с него да ходи на театър, с него се забавляваше на излет, за него непрекъснато говореше с приятелките си. Когато Макс замина, тя много плака, но въпреки това прие ухажванията на някакъв руснак, в чието лице Макс с радост видя свой заместник, защото го смяташе за свестен, тоест щедър човек. Докато можеше да води лудешкия живот на жените от този род, любовта ѝ към Макс остана само като приятен спомен, при който тя понякога въздишаше. Мислеше за него, както мислим за детските си забавления, към които впрочем никой няма желание да се върне; но когато остана без любовник, когато се видя изоставена, когато почувствува цялата тежест на нищетата и позора, тогава любовта ѝ към Макс, така да се каже, се пречисти, защото само при спомена за него не изпитваше нито съжаление, нито угризение. Той дори я издигаше в собствените ѝ очи и колкото по-омърсена се чувствуваше, толкова повече възвеличаваше Макс във въображението си. „Аз бях негова любима, той ме обичаше“ — казваше си тя с някаква гордост, когато я обземаше отвращение при мисълта за живота на лека жена, който водеше. В Минтурнските блатата Марий^[7] си давал кураж, като си казвал: „Аз победих кимврите!“ Издържаната жена —

уви — тя не беше вече и такава, — за да устои на срама и отчаянието, имаше само този спомен: „Макс ме обичаше... Той още ме обича!“ За миг може и днес да си бе помислила това; но сега ѝ отнемаха дори тоя спомен, едничкото богатство, което ѝ бе останало.

Докато Арсен се отдаваше на тъжните си мисли, госпожа дьо Пиен пламенно ѝ доказваше, че е необходимо завинаги да се откаже от онова, което тя наричаше „престъпни заблуди“. Силното убеждение прави човека почти безчувствен и както хирургът бърка с нажежено желязо в раната, без да слуша виковете на пациента, така и госпожа дьо Пиен продължаваше делото си с безмилостна твърдост. Тя казваше, че времето на щастие, в което бедната Арсен търсеше убежище, за да избяга от себе си, било престъпно и позорно и че днес тя плащала именно за него. Трябвало да мрази тези илюзии и да ги прогони от сърцето си. Мъжът, когото тя гледаше като свой покровител и почти като ангел-пазител, сега вече трябвало да бъде в очите ѝ само един гибелен съучастник, съблазнител, от когото завинаги трябвало да избяга.

Думата „съблазнител“, чиято смешна нотка госпожа дьо Пиен не можеше да долови, почти накара Арсен да се усмихне през сълзи, но достойната ѝ покровителка не забеляза това. Тя продължи невъзмутимо назидателното си слово и го завърши с думите: „Вие не ще го видите вече.“ При които риданията на горкото момиче се удвоиха.

Идването на лекаря и пълното безсилие на болната припомниха на госпожа дьо Пиен, че е направила достатъчно много. Тя стисна ръката на момичето и на сбогуване каза:

— Смелост, Арсен, бог не ще ви остави.

Бе изпълнила един свой дълг, оставаше ѝ още един, и то потруден. Друг виновник я чакаше и тя трябваше да отвори душата му за разкаянието; но въпреки доверието, което черпеше от своето набожно усърдие, въпреки влиянието си над Макс, а за това вече бе получила доказателства, най-сетне, въпреки че в дъното на сърцето си имаше добро мнение за този развратник, тя изпитваше странна тревога при мисълта за борбата, която щеше да предприеме. Преди да започне тази страшна борба, искаше да възстанови силите си и затова влезе в една църква и се помоли богу да ѝ даде нов запас от въодушевление, за да успее да защити неговото свято дело.

Когато се прибра, казаха ѝ, че господин дьо Салини е в салона и от доста време я чака. Той ѝ се стори бледен, смутен, изпълнен с тревога. Седнаха. Макс не смееше да отвори уста; развълнувана, без сама да знае точно причината на вълнението си, госпожа дьо Пиен седя известно време безмълвно, само сегиз-тогиз му хвърляше коси погледи. Най-сетне започна.

— Макс — каза тя, — не ще ви правя упреци...

Той някак гордо вдигна глава. Погледите им се срещнаха и Макс веднага наведе очи.

— В този миг — продължи тя — вашето добро сърце ви казва повече, отколкото аз бих могла да ви кажа. Това е един урок, който провидението е пожелало да ви даде; надявам се, убедена съм... той няма да отиде напразно.

— Госпожо — пресече я Макс, — аз едва мога да си дам сметка за онова, което се случи. Нещастното момиче се е хвърлило от прозореца, казаха ми, но аз не се лаская... искам да кажа, не се измъчвам от мисълта... че връзката, която на времето имахме, е могла да бъде причина за това безумие.

— Кажете по-добре, Макс, че когато сте вършили злото, вие не сте предвиждали неговите последствия. Когато сте отклонили това момиче от правия път, не сте мислили, че един ден то ще посегне на живота си.

— Госпожо — извика Макс малко нетърпеливо, — позволете ми да ви кажа, че аз съвсем не съм прелъстил Арсен Гийо. Когато се запознах с нея, тя вече беше прелъстена. Беше ми любовница, не отричам. Признавам дори, че я обичах... както може да се обича жена от този род... Мисля, че към мене тя беше привързана малко повече, отколкото към другите... Но отдавна всякакви връзки между нас са прекъснати, и то без тя да е проявила особено съжаление. Последния път, когато получих известия от нея, аз ѝ пратих пари; но тя е съвсем неразумна... Досрамяло я да ми поиска още, защото и тя си има гордост... Нещастieto я е тласнало към това страшно решение... Много съжалявам... Но ви повтарям, госпожо, в цялата тази история аз в нищо не мога да се упрегна.

Госпожа дьо Пиен взе да мачка някакво ръкоделие на масата, после каза:

— Разбира се, според представите на обществото, вие не сте виновен, не сте поели отговорност, но освен морала на обществото има и друг морал, Макс, и аз бих искала да видя, че вие се ръководите от правилата на този именно морал... Сега може би вие не сте в състояние да се вслушате в думите ми. Да оставим това. Днес искам от вас да ми дадете едно обещание и съм убедена, че няма да ми откажете. Нещастното момиче е на път да се разкае. Арсен почтително изслуша съветите на един високоуважаван духовник, който благоволи да я посети. Ние имаме всички основания да се надяваме за нея. Но не бива повече да я виждате, защото сърцето ѝ още се колебае между доброто и злото, а за жалост вие нямате нито волята, нито може би възможността да ѝ бъдете полезен. Ако се виждате с нея, може да ѝ направите голямо зло... Ето защо ви моля да ми обещаете, че не ще ходите вече при нея.

Макс трепна от изненада.

— Вие не ще ми откажете, Макс; ако леля ви беше жива, тя също би ви отправила такава молба. Представете си, че тя ви говори.

— Дявол да го вземе, госпожо! Какво искате от мене! Какво зло мислите, че мога да направя на това момиче? Нима, напротив, не съм длъжен аз, който... съм я виждал по времето на нейното безумство, да не я изоставя сега, когато е болна, и то много тежко болна, ако е истина онова, което ми казаха?

— Ето, това е моралът на обществото, не и моят. Колкото по-тежка е болестта ѝ, толкова по-важно е вие да не я виждате.

— Но благоволете да помислите, госпожо, че в състоянието, в което тя се намира, би било невъзможно дори и за най-строгия моралист да се тревожи... Ето един пример, госпожо, ако имах болно куче и знаех, че то се радва, когато ме вижда, мисля, че бих постъпил зле, ако го оставя да умре само. Не е възможно да мислите другояче вие, която сте толкова добра и милосърдна. Помислете си, госпожо: от моя страна това би било наистина жестоко.

— Преди малко ви помолих да ми обещаете в името на вашата прекрасна леля... в името на приятелството ви към мене... сега ви моля в името на самото нещастно момиче. Ако наистина го обичате...

— Ах, госпожо, моля ви не съпоставяйте по този начин неща, които не могат да се сравняват. Вярвайте ми, госпожо, ужасно страдам, задето ви противореча, но наистина се чувствавам длъжен като честен

човек... Тази дума ви дразни? Забравете я. Само че, госпожо, позволете ми на свой ред да ви замоля от милост към тази нещастница... а също малко и от милост към себе си... Ако съм постъпил неправилно... ако съм допринесъл за това, тя да продължи безпътния си живот... сега трябва да се погрижа за нея. Би било ужасно да я изоставя. Няма да си простя. Вие не може да искате такова нещо, госпожо.

— Грижи не ѝ липсват. Но отговорете ми, Макс, вие обичате ли я?

— Ех, и вие... Не, не я обичам. Тази дума не е уместна... Дали я обичам, уви, не! При нея търсех разтуха, мъчех се да забравя едно сериозно чувство. Струва ви се смешно, непонятно, нали? В чистотата на душата си вие не можете да приемете, че човек е способен да прибегне към подобно лекарство... Но какво да ви кажа, това не е най-лошата постъпка в живота ми. Ако ние, мъжете, нямахме възможност понякога да отклоняваме страстта си... сега може би... Може би аз щях да съм се хвърлил от прозореца... Но аз просто не знам какво говоря и вие не можете да ме разберете... самият аз едва се разбирам.

— Питам ви дали я обичате — поде някак колебливо госпожа дьо Пиен с наведени очи, — защото, ако имате... ако изпитвате известни приятелски чувства към нея, сигурно бихте имали и силата да ѝ причините една малка болка, за да ѝ направите после едно голямо добро. Положително ще ѝ бъде тежко, че няма да ви вижда, но тя много повече ще страда, ако днес я отклоните от пътя, по който почти по чудо пое. За нейното спасение е важно, Макс, напълно да забравите времето, което вашето присъствие би ѝ напомняло толкова силно.

Макс поклати глава, без да отвърне. Той не беше вярващ и думата „спасение“, която имаше такава власт над госпожа дьо Пиен, не намираше особено силен отзвук в неговата душа. Но по този начин с нея не можеше да се спори. Той винаги най-внимателно отбягваше да излага съмненията си пред нея, този път също замълча; но лесно можеше да се отгатне, че не е убеден.

— Ще ви говоря с езика на обществото — продължи госпожа дьо Пиен, — ако за нещастие това е единственият език, който вие можете да разбирате. В същност ние спорим върху една математическа задача. Тя нищо не ще спечели, ако ви вижда, а много ще загуби. Така че избирайте.

— Госпожо — развълнувано рече Макс, — вече, надявам се, не се съмнявате, че от моя страна към Арсен не може да съществува друго чувство, освен чисто човешки интерес... който е естествен. Каква опасност може да има? Никаква. Съмнявате ли се в мене? Можете ли да си помислите, че аз ще навредя на добрите съвети, които вие й давате? О, господи! Мислите ли, че аз, който ненавиждам тъжните зрелища и едва ли не с ужас бягам от тях, бих искал да гледам с грешни помисли една жена на смъртно легло? Госпожо, повтарям ви, за мене това е дълг, изкупление, наказание, ако щете; ето какво търся, като отивам при нея...

При тези думи госпожа дьо Пиен вдигна глава и го загледа толкова възторжено, че цялото ѝ лице светна.

— Изкупление, казвате, наказание?... Да! Точно така! Без да щете, вие може би се покорявате на едно предупреждение свише, Макс, и с право ми се противопоставяте. Да, съгласна съм. Срецайте се с това момиче и нека то стане средство за спасението на душата ви, както вие едва не сте станали средство за гибелта на нейната душа.

Вероятно Макс не разбра като вас, госпожо, какво е „предупреждение свише“. Той не можеше да разбере на какво да отдаде толкова необикновения обрат в решението на госпожа дьо Пиен, не знаеше дали трябва да ѝ благодари, че в края на краищата бе отстъпила; но в момента главното за него бе да отгатне дали неговото упорство бе убедило жената, на която той за нищо на света не желаше да направи лошо впечатление.

— Само че, Макс — продължи госпожа дьо Пиен, — аз трябва да ви помоля или по-скоро да изискам от вас...

Тя спря за миг и Макс кимна с глава в знак, че е съгласен на всичко.

— Изисквам — продължи тя — да я виждате само в мое присъствие.

Той трепна от изненада, но побърза да каже, че ще се покори.

— Не се осланям напълно на вас — продължи тя с усмивка. — Още се боя да не разрушите делото ми; а аз държа да успея. Докато сте под мой надзор, вие ще ми бъдете полезен помощник и се надявам, че покорството ви ще бъде възнаградено.

При тези думи тя му протегна ръка. Уточниха, че на другия ден Макс ще посети Арсен Гийо, а госпожа дьо Пиен ще отиде преди него,

за да я подготви.

Разбирате плана ѝ, нали? Отначало тя мислеше, че ще завари Макс изпълнен с разкажание и лесно ще успее да извлече от примера на Арсен основата на едно красноречиво слово против неговите страсти, но противно на очакванията ѝ той отхвърли всяка отговорност. Наложил се да промени въведението си и в един решителен момент да даде нов обрат на вече подготвената си реч, а това е почти толкова рисковано, колкото да се прегрупирва войска посред непредвидено сражение. Госпожа дьо Пиен не успя да импровизира маневра. Вместо да поучава Макс, тя започна да спори с него върху един въпрос на приличие. Изведнъж нова мисъл се роди в главата ѝ. „Угризението на съучастницата му ще го трогне — реши тя. — Християнската смърт на една жена, която той е обичал (за нещастие госпожа дьо Пиен не можеше да не вижда, че край на Арсен е близък), без съмнение ще му нанесе решителен удар.“ С тази надежда тя изведнъж се съгласи Макс да ходи при Арсен. Така че печелеше от отлагането на проповедта, която бе намислила; защото, струва ми се, вече ви казах, въпреки силното си желание да спаси един човек, за чийто безпътен живот съжаляваше, тя, без да ще, се плашеше от самата мисъл да започне с него толкова сериозен спор.

Много бе разчитала на правотата на делото си; още се съмняваше в успеха, а да не успее, това означаваше да няма повече надежда за спасението на Макс и да бъде принудена да промени чувствата си към него. Може би дяволът, за да не я остави да се предпази от силната обич, която хранеше към приятеля от детинство, се бе погрижил да оправдае тази обич чрез една християнска надежда. Всички оръжия са добри за изкусителя, той е свикнал с подобни похвати; ето защо португалците казват много елегантно: „De boas intenoes esta o inferno cheio“ — Адът е покрит с добри намерения. На френски се казва, че е покрит с женски езици, а то е същото, защото според мене жените винаги желаят доброто.

Но вие ми припомняте, че трябва да се върна към разказа си. И така, на другия ден госпожа дьо Пиен отиде у протежето си; завари Арсен доста отпаднала, изтощена, но все пак по-спокойна и по-примирена, отколкото очакваше. Отново заговори за господин дьо Салини, но по-внимателно, отколкото предния ден. Арсен наистина трябвало на всяка цена да се откаже от него, да мисли за него само

колкото да съжали за общото им заслепление. Освен това трябвало, и това било част от наказанието ѝ, трябвало да покаже разкаянието си на самия Макс, да му даде пример, като промени живота си, и за в бъдеще да му осигури такова спокойствие на съвестта, на каквото сега тя се радвала. Към тези толкова християнски съвети госпожа дьо Пиен не пропусна да прибави и някои светски доводи: например това, че ако Арсен наистина обичала господин дьо Салини, трябвало да желае доброто му и че с промяната на поведението си тя щяла да заслужи уважението на човек, който дотогава не е изпитвал истински към нея такова чувство.

Но цялата строгост и тъга в тази проповед изведнъж се заличиха, когато накрая госпожа дьо Пиен съобщи на Арсен, че тя отново ще види Макс, че той ще дойде. Силната червенина, която внезапно съживи страните ѝ, отдавна пребледнели от страдания, необикновеният блясък в очите ѝ едва ли не накараха госпожа дьо Пиен да се разкае, задето се бе съгласила на тази среща. Но вече беше късно да промени решението си. Тя използва няколко минути, които ѝ оставаха до пристигането на Макс, за енергични богоугодни увещания, но Арсен явно я слушаше разсеяно — бе се заела да приглади косата си и да оправи смачканата панделка на шапчицата си.

Най-сетне господин дьо Салини се появи, като се мъчеше да придаде весел и самоуверен израз на лицето си. Той запита болната как е с тон, който трябваше да изглежда естествен, но който никаква хрема не би могла да обясни. От своя страна Арсен се чувствуваше неудобно; тя заекваше, не намираше да каже нито едно свързано изречение, но улови ръката на госпожа дьо Пиен и я поднесе към устните си, сякаш за да ѝ благодари. В продължение на четвърт час си казаха толкова, колкото обикновено си казват хора, които се намират в неудобно положение. Госпожа дьо Пиен единствена бе запазила обикновеното си спокойствие или по-скоро, понеже беше по-подготвена, по-добре и съумяваше да се владее. Често отговаряше вместо Арсен и последната намираше, че тълкувателката доста зле предава мислите ѝ. Разговорът гаснеше, госпожа дьо Пиен забеляза, че болната много кашля, припомни ѝ, че лекарят ѝ забранява да говори, и като се обърна към Макс, му каза, че ще е по-добре да почете на Арсен, отколкото да я уморява с въпроси. Макс веднага взе охотно една книга и се приближи до прозореца, защото стаята беше малко тъмна. Чете, без много да

разбира за какво става дума. Вероятно и Арсен не разбираше повече от него, но си придаваше вид, че слуша с жив интерес. Госпожа дьо Пиен работеше някакво ръкоделие, което си беше донесла, болногледачката се щипеше, за да не заспи. Очите на госпожа дьо Пиен непрекъснато шареха от леглото към прозореца. Стоокият Аргос^[8] не е бил по-добър страж. След няколко минути тя се наведе към Арсен и й пошепна на ухото:

— Колко хубаво чете!

Арсен й хвърли поглед, който странно опровергаваше усмивката й.

— О, да! — отвърна тя.

После сведе очи, от миглите й започнаха да се стичат сълзи по страните, но тя не ги усещаше. След няколко страници госпожа дьо Пиен каза на Арсен:

— Сега ще ви оставим да си починете, дете мое. Страхувам се, че ви преуморихме. Скоро пак ще дойдем да ви видим.

И стана. Макс също стана, сякаш беше нейна сянка. Арсен се сбогува с него, почти без да го погледне.

— Доволна съм от вас, Макс — каза госпожа дьо Пиен, когато се разделяха пред вратата й, — а от нея още повече. Бедното момиче е изпълнено с примирение. Тя ви дава пример.

— Нима е толкова трудно, госпожо, човек да свикне да страда и да мълчи?

— Трябва да се научим главно да затваряме сърцето си за лошите помисли.

Макс й се поклони и бързо се отдалечи.

Когато на другия ден госпожа дьо Пиен отново отиде при Арсен, завари я загледана в букет редки цветя, сложени на нощната й масичка.

— Господин дьо Салини ми ги изпрати — обясни тя. — От негово име дойде човек да попита как съм. Той лично не се качи.

— Много красиви цветя — каза госпожа дьо Пиен някак сухо.

— Преди много обичах цветята — продължи болната и въздъхна, — той ме глезеше... господин дьо Салини ме глезеше, подаряваше ми най-хубавите цветя, каквито можеше да намери... Но сега вече цветята не са за мене... Много силно миришат... Би трябвало вие да вземете букета, госпожо; той няма да се разсърди, ако ви го дам.

— Не, мила, приятно ви е да гледате тези цветя — по-меко отвърна госпожа дьо Пиен, дълбоко развълнувана от печалния глас на нещастната Арсен. — Ще взема онези, които миришат, а вие запазете камелиите.

— Не. Мразя камелиите... Те ми напомнят единствения път, когато се скарахме... когато бях с него.

— Престанете да мислите за тези безумства, мило дете.

— Веднаж — продължи Арсен, като гледаше втренчено госпожа дьо Пиен, — веднъж намерих в стаята му една красива розова камелия в чаша вода. Поисках да я взема, той се възпротиви. Не ми позволи дори да се докосна до нея. Настоях, казах му някакви глупости. Той я взе и я прибра в един шкаф, заключи и сложи ключа в джоба си. Аз побеснях, дори счупих една порцеланова ваза, която той много обичаше. Нищо не помогна. Разбрах, че е получил тази камелия от някоя порядъчна жена. Никога не успях да узная от кого беше тази камелия.

Докато говореше, Арсен впиваше втренчен, почти зъл поглед в госпожа дьо Пиен, която неволно сведе очи. Настъпи доста дълго мълчание, нарушавано само от тежкото дишане на болната. Госпожа дьо Пиен смътно си припомняше някаква история с камелия. Един ден, когато обядваше у госпожа Обре, Макс ѝ каза, че леля му току-що го е поздравила за именния ден и я помоли тя също да му подари букет. Тогава тя се засмя, извади една камелия, забодена в косите ѝ, и му я даде. Но как ли толкова незначителна случка се бе запазила в паметта ѝ? Госпожа дьо Пиен не можеше да си обясни това. Тя почти се уплаши. Неясното смущение, което изпитваше пред самата себе си, едва се бе разсеяло, когато Макс се появи и тя почувствува, че се изчервява.

— Благодаря ви за цветята — каза Арсен. — Само че от тях ми става лошо... Няма значение, подарих ги на госпожата. Не ме карайте да говоря, забранено ми е. Искате ли да ми почетете?

Макс седна и зачете. Струва ми се, че този път никой не слушаше; всеки, включително и четецът, следеше нишката на собствените си мисли.

Госпожа дьо Пиен стана, за да си върви, не взе букета от масата, но Арсен я предупреди да не го забравя. Така че тя отнесе букета недоволна, задето може би бе проявила известна неестественост, като

не бе приела веднага такова нищожно нещо. „Какво лошо може да има в това?“ — мислеше си тя. Но лошо имаше вече в самия факт, че си задава този прост въпрос.

Без да го покани, Макс отиде с нея в дома ѝ. Двамата седяха мълчаливо, като избягваха да се гледат. Накрая им стана неудобно.

— Нещастното момиче! — най-сетне заговори госпожа дьо Пиен. — Много ми е мъчно за него. Изглежда, че вече няма надежда.

— Говорихте ли с лекаря? — запита Макс. — Какво казва той?

Госпожа дьо Пиен поклати глава:

— Малко дни ѝ остават да живее на този свят. Тази сутрин са ѝ дали светото причастие.

— Мъчително беше да се гледа лицето ѝ — каза Макс и отиде към прозореца, вероятно за да прикрие вълнението си.

— Разбира се, жестоко е да умре човек на нейната възраст — продължи госпожа дьо Пиен съсредоточено, — но кой знае дали, ако би живяла по-дълго, за нея това няма да е нещастие... Спасявайки я от една отчаяна смърт, провидението е пожелало да ѝ даде време да се разкае... Това е голяма милост, която тя сега разбира. Абат Дюбиньон е много доволен от нея. Не бива толкова да я съжалявате, Макс.

— Не знам дали човек трябва да съжалява онези, които умират млади — малко рязко отвърна той, — аз бих желал да умра млад, но главно ми е мъчно, че страда.

— Често физическото страдание е полезно за душата...

Без да отговори, Макс отиде на другия край на салона и седна в един тъмен ъгъл, полуприкрит от плътни завеси. Впила очи в гоблена, госпожа дьо Пиен работеше или поне си даваше вид, че работи, но ѝ се струваше, че усеща втренчения поглед на Макс като нещо, което тегне върху нея. Имаше чувството, че усеща този поглед, който отбягваше, върху ръцете, раменете, челото си. Стори ѝ се, че той се спира върху единия ѝ крак и тя бързо го скри под роклята си. Може би има нещо вярно в онова, което разправят за магнетичния флуид, госпожо?

— Познавате ли господин адмирал дьо Рини, госпожо? — внезапно я запита Макс.

— Да, малко.

— Може би ще ви поискам една услуга във връзка с него... Препоръчително писмо...

— За какво се отнася?

— От известно време, госпожо, кроя планове — продължи той с престорена веселост. — Мъча се да стана добър християнин и искам да извърша някакво богоугодно дело; само че не зная как точно да постъпя...

Госпожа дьо Пиен го изгледа някак строго.

— И ето на какво съм се спрял — продължи той. — Много съжалявам, че не знам войнишкия занаят, но той може да се изучи. Засега умея да боравя не много зле с пушка... и както имах честта да ви загатна, изпитвам необикновено желание да отида в Гърция и да се опитам да убия някой и друг турчин за най-голяма слава на божия кръст.

— В Гърция ли? — извика госпожа дьо Пиен и си изпусна клъбцето.

— В Гърция. Тук аз нищо не върша; отегчавам се; за нищо не ме бива, не мога да направя нищо полезно; няма човек на света, комуто да съм необходим. Защо да не отида да пожъна лаври или да си разбия главата заради едно справедливо дело? Впрочем почти не виждам друг начин да постигна слава или да вляза в храма на безсмъртните, на което много държа. Представете си, госпожо, каква голяма чест ще бъде за мене, когато вестниците пишат: „От Триполица ни съобщават, че господин Макс дьо Салини, млад и многообещаващ елинофил — във вестника това върви, — неотдавна е станал жертва на своята готовност да брани светото дело на религията и свободата. В своето незачитане на приличието жестокият Куршид паша е стигнал дотам, че е наредил да му отрежат главата...“ Именно това, което е най-лошото у мен, както всички казват, нали, госпожо?

И той се изсмя пресилено.

— Сериозно ли говорите, Макс? Наистина ли смятате да отидете в Гърция?

— Много сериозно, госпожо; само че ще се опитам да направя така, че статията за смъртта ми да излезе колкото се може по-късно.

— Какво ще правите в Гърция? На гърците не им липсват войници... От вас ще излезе прекрасен войник, в това съм уверена, но...

— Великолепен гренадир, пет стъпки и шест палеца! — извика той и стана на крака. — Гърците ще проявят необикновена придиричност, ако не приемат човек като мене. Шегата настрана,

госпожо — добави той и пак се отпусна в креслото, — струва ми се, че това е най-доброто, което мога да сторя. Не мога да остана в Париж (той произнесе тези думи някак ожесточено); тук съм нещастен, ще направя хиляди глупости... Нямам сили да устоя... Но ние пак ще поговорим по този въпрос; не заминавам веднага... но ще замина... Наистина! Трябва да замина, дал съм си тържествено дума; знаете ли, че от два дена уча гръцки? Много хубав език, нали?

Госпожа дьо Пиен бе чела лорд Байрон и си припомни това гръцко изречение, рефрен в едно от стихотворенията му^[9]. Както знаете, преводът се намира в забележка под линия: „Обичам ви, живот мой.“ „Това е учтивата форма в онези страни.“^[10] Госпожа дьо Пиен проклинаше прекалено добрата си памет; тя има предпазливостта да не запита какво означават тези гръцки думи, само се боеше да не би изразът на лицето ѝ да я издаде, че е разбрала. Макс се приближи до пианото и пръстите му сякаш случайно се отпуснаха върху клавишите и изсвириха няколко печални акорда. После той изведнъж взе шапката си, обърна се към госпожа дьо Пиен и я запита дали смята да отиде надвечер у госпожа Дарсьоне.

— Да, струва ми се — колебливо отвърна тя.

Той ѝ стисна ръката и веднага излезе, оставяйки я разстроена както никога дотогава.

Всичките ѝ мисли бяха объркани, следваха се с такава бързина, че тя нямаше време да се спре на една от тях. Това беше нещо като поредица картини, които се явяват и изчезват през прозореца на железопътен вагон. Както при най-бърз бяг окото не различава всички подробности, но все пак успява да долови общия характер на местностите, край които минава, така и сред този хаос от мисли, които я връхлитаха, госпожа дьо Пиен изпитваше и ранен ужас и се чувствуваше като повлечена по стръмно нанадолнище между ужасни пропасти. Че Макс я обича — в това тя не можеше да се съмнява. Тази любов — тя казваше тази „обич“ — беше отдавнашна, но дотогава не я тревожеше. Между една набожна жена като нея и един развратник като Макс се издигаше непреодолима преграда, която преди я успокояваше. Макар да не беше безчувствена към удоволствието или суетата, че вдъхва едно сериозно чувство на толкова лекомислен човек, какъвто според нея беше Макс, тя никога не бе помислила, че един ден тази обич може да стане опасна за спокойствието ѝ. Сега, когато

непрокопсаникът започваше да се поправя, тя вече се боеше от нещо такова. Преобразяването му, което смяташе за своя заслуга, следователно щеше да стане и за нея, и за него причина за скърби и мъки. От време на време тя се опитваше да се убеди, че опасностите, които смътно предвиждаше, нямат никаква реална основа. Внезапното му решение да отпътува, промяната в държането му в краен случай можеха да се обяснят с любовта, която той все още хранеше към Арсен Гийо. Но странно нещо! Тази мисъл ѝ беше още по-непоносима от останалите и за нея беше почти облекчение да си доказва неправдоподобността ѝ.

През цялата вечер госпожа дьо Пиен си създаваше видения, разрушаваше ги, отново ги създаваше. Не пожела да отиде у госпожа Дарсьоне и за да бъде по-сигурна в себе си, освободи кочияша и си каза, че ще си легне рано; но щом взе това великодушно решение и вече нямаше възможност да се откаже от него, си въобрази, че това е слабост, недостойна за нея, и се разкая. Особено се боеше да не би Макс да се досети защо не е отишла и понеже пред себе си не можеше да скрие истинската причина за нежеланието си да излезе, стигна дотам, че вече се смяташе за виновна, защото дори самата мисъл за господин дьо Салини ѝ се струваше престъпна.

Дълго се моли, но не ѝ олекна. Не знам в колко часа успя да заспи; едно е сигурно, че когато се събуди, мислите ѝ бяха толкова объркани, колкото и вечерта, и не бе в състояние да вземе някакво решение.

Докато закусваше, защото, госпожо, човек винаги закусва, особено когато не е вечерял добре, тя прочете в някакъв вестник, че не знам кой си паша неотдавна бил опустошил един град в Румелия. Жените и децата били избити; неколцина елинофили били загинали с оръжие в ръка или били умъртвени бавно сред ужасни мъки. Тази вестникарска статия едва ли можеше да накара госпожа дьо Пиен да възприеме мисълта за отиването на Макс в Гърция. Тя тъжно размишляваше върху прочетеното, когато ѝ донесоха една бележка от него. Предната вечер много скучал у госпожа Дарсьоне; като не заварил госпожа дьо Пиен, разтревожил се и ѝ пишел, за да получи известия от нея и да я запита в колко часа да отиде у Арсен. Госпожа дьо Пиен не намери сили да му пише и накара да му отговорят, че ще отиде в обичайния час. После ѝ хрумна да отиде веднага, за да не

срещне Макс, но като поразмисли, реши, че това е детска и срамна лъжа, по-лоша, отколкото слабостта ѝ предишната вечер. Така че събра смелост, пламенно си прочете молитвата и когато стана време, излезе и с решителна стъпка се изкачи до стаята на Арсен.

[1] Цитат от френския поет Клеман Маро (XV-XVI век). — Б.пр.

↑

[2] По стих на френския поет и теоретик на класицизма Никола Боало-Депрео (XVII-XVIII век). — Б.пр. ↑

[3] Сбогом, Тереза, Тереза, сбогом! Като се върна, ще се оженим.

↑

[4] Професор А. Ниби, цитиран неведнъж и от Стендал, деалиански археолог, ръководил разкопките на Римския форум. — Б.пр. ↑

[5] „Нос като Ливанската кула“ — цитат от Библията („Песен на лесните“): „Носът ти е като Ливанската кула“. — Б.пр. ↑

[6] Μπάουλο ἐφθασε, μπάουλο ἐγύρισεν. — Б.а. ↑

[7] Гай Марий (II-I век пр.н.е.) — римски пълководец и политически деец. — Б.пр. ↑

[8] Аргос — стоок великан от древногръцката митология; когато спял, затварял само петдесетте си очи, а с другите бдял. — Б.пр. ↑

[9] Става дума за стихотворението „Девицата от Атина“. — Б.пр.

↑

[10] Цитат от комедията на Молиер „Буржоата-благородник“. — Б.пр. ↑

III

Завари нещастното момиче в такова състояние, че на човек да му дожалее. Ясно беше, че последният му час е близък и в сравнение с предния ден положението му беше ужасно влошено. Дишането му се бе превърнало в болезнено хъркане; както казаха на госпожа дьо Пиен, болната на няколко пъти сутринта бълнувала и лекарят мислел, че тя не ще издържи до другия ден.

Въпреки това Арсен позна покровителката си и ѝ поблагодари, че е дошла да я види.

— Няма вече да се морите да изкачвате стълбата ми — каза ѝ тя с гаснещ глас.

Всяка дума очевидно ѝ струваше мъчително напрежение и изчерпваше последните ѝ сили. Човек трябваше да се наведе над леглото ѝ, за да я чуе. Госпожа дьо Пиен хвана ръката ѝ — тя вече беше студена и като безжизнена.

Скоро пристигна и Макс и мълчаливо се приближи до леглото на умиращата. Тя едва-едва му кимна с глава и като забеляза в ръката му някаква книга с корици, тихо прошепна:

— Днес няма да четете.

Госпожа дьо Пиен хвърли поглед към книгата: всъщност това беше подвързана карта на Гърция, която Макс бе купил на идване.

Абат Дюбиньон, който от сутринта седеше при Арсен, забеляза колко бързо се изчерпват силите на болната и пожела да използва за спасението на душата ѝ няколкото мига, които още ѝ оставаха да живее. Той отстрани Макс и госпожа дьо Пиен и наведен над страдалческото легло, отправи към нещастното момиче сериозните утешителни думи, с каквито религията разполага в подобни мигове. В един ъгъл на стаята госпожа дьо Пиен се молеше коленичила, а Макс бе застанал неподвижен като статуя до прозореца.

— Прощавате ли на всички, които са ви оскърбили дъще? — каза развълнувано свещеникът.

— Да!... Нека бъдат щастливи! — отвърна умиращата, като направи усилие, за да я чуят.

— Тогава се уповавайте на божие милосърдие, дъще! — продължи абатът. — Разкаянието отваря небесните двери.

Още няколко минути абатът продължи с наставленията си, после престана да говори, понеже не беше сигурен дали пред него не лежи труп. Госпожа дьо Пиен стана безшумно. За миг всички застинаха, тревожно загледани в безкръвното лице на Арсен. Очите ѝ бяха затворени. Всички сдържаха дишането си, сякаш се бояха да не смутят страшния сън, който за нея може би вече бе започнал, ясно се чуваше тиктакането на часовника, поставен върху нощната масичка.

— Почина нещастната госпожица! — най-сетне промълви болногледачката, след като приближи табакерата си до устните на Арсен. — Нали виждате, стъклото не е замъглено. Мъртва е.

— Клетото момиче — извика Макс, излязъл от вцепенението, което го бе обзело. — Какво ли щастие е видяла на този свят?

Изведнъж, сякаш съживена от неговия глас, Арсен отвори очи:

— Аз обичах! — прошепна глухо тя. Помръдна пръсти, сякаш искаше да подаде ръката си. Макс и госпожа дьо Пиен се приближиха и всеки хвана една от ръцете ѝ. — Обичах — повтори тя с тъжна усмивка.

Това бяха последните ѝ думи. Макс и госпожа дьо Пиен дълго държаха вкочанените ѝ ръце, без да посмеят да вдигнат очи...

IV

Е, госпожо! Казвате, че моята история е свършена и че не желаете да чуете нищо повече. Мислех, че ще поискате да узнаете дали господин дьо Салини замина за Гърция, дали... но вече е късно, на вас ви стана досадно. Чудесно! Но поне се пазете от прекалено смели преценки: твърдя, че не съм казал нищо, което би ви позволило това.

И главното, не се съмнявайте в достоверността на моя разказ. Съмнявате ли се? Тогава идете в Пер Ла Шез: на двадесет метра вдясно от гроба на генерал Фоа ще намерите една много проста надгробна плоча от варовик, върху която можете да прочетете името на моята героиня, издълбано с едри букви: „Арсен Гийо“, а наведете ли се над този гроб, ще забележите, ако дъждът вече не ги е заличил, няколко думи, написани много ситно с молив:

„Нещастната Арсен! Тя се моли за нас.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.